

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Кутлуєвої Дар'ї Володимирівни

«ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ФОРТЕПІАННОГО КВАРТЕТУ

У ТВОРЧОСТІ ВІДЕНСЬКИХ КЛАСИКІВ ТА

АВСТРО-НІМЕЦЬКИХ РОМАНТИКІВ»

представленого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю

025 – Музичне мистецтво, галузь знань 02 – Культура і мистецтво

Дисертація Д. Кутлуєвої є актуальним й оригінальним дослідженням, котре, незважаючи на наявні численні розвідки ансамблевої музики, є вагомим внеском у вітчизняну наукову літературу, присвячену інструментальним ансамблевим жанрам. У центрі уваги авторки постає фортепіанний квартет, який осмислюється різнобічно і різноспрямовано. Спонукальним імпульсом до багатовекторного осмислення є питання, чим є фортепіанний квартет – типом твору чи типом ансамблю? Дисертантка визначає його і як тип твору, і як тип ансамблю. У першому випадку в його основі є «діалог чотирьох різнотембрових інструментів», «упорядкована взаємодія яких програмується ансамблевим письмом, узгодженим із функційно-логічними закономірностями і семантичним контекстом сонатно-циклічної композиції» (с. 41-42). Тип твору постає із власними інваріантними параметрами й атрибутивними ознаками («генетичний код»), для виявлення яких авторка досліджує множинні жанрові витоки від барокової доби з урахуванням історичних умов формування концертно-ансамблевих форм новоєвропейського інструменталізму і виокремлює ті складники, котрі сприяли формуванню жанру, зокрема струнний квартет і сольний концерт.

Виявлення специфіки фортепіанного квартету як типу ансамблю зумовило дослідження дисертанткою принципів ансамблевої взаємодії – ансамблевого письма і ансамблевих функцій з опорою на існуюче теоретичне підґрунтям. Результатом є доцільна і цілком вдала класифікація

ансамблевого письма у фортепіанних квартетах на «персональне» і «хорове» (групове) (с. 61) з варіантами втілення кожного, які, за словами авторки, також «видозмінюються, коригуються, збагачуються у фортепіанних квартетах різних історичних та індивідуальних стилів» (с. 62). Виявлені особливості ансамблевого письма дозволили Д. Кутлуєвій сформулювати на с. 62-64 «показники», які характеризують фортепіанний квартет як тип ансамблю. Отже, запропонована класифікація є, по-перше, подальшим кроком у розробленні гнучкого поняття «ансамблеве письмо», по-друге, одним з аналітичних ключів, за допомогою яких виявляється специфіка жанру фортепіанного квартету.

Таким чином, розглядаючи фортепіанний квартет як тип твору і тип ансамблю, дисертантка характеризує його як жанрову систему, що утворюється з композиційно й ансамблево взаємозалежних складових. Тим самим в дисертації Д. Кутлуєвої органічно поєднуються композиційний і виконавський аспекти, що є вагомим науковим доробком автора.

Матеріалом дослідження в дисертації є п'ятнадцять фортепіанних квартетів австро-німецьких композиторів класико-романтичної епохи: два фортепіанні квартети g-moll KV 478 та Es-dur KV 493, В. А. Моцарта; три фортепіанні квартети WoO 36 та op.16 – Л. Бетховена, op. 1, op. 2, op. 3 – Ф. Мендельсона, op. 25, op. 26, op. 60 – Й. Брамса, а також op. 8 К. М. Вебера, D. 487 Ф. Шуберта, op. 47 Р. Шумана.

Обраний підхід – обмеженість австро-німецькою музичною традицією і, одночасно, рух по осі часу, – дозволив визначити віхи історичного розвитку цього жанру в контексті австро-німецької культури класико-романтичної епохи, простежити діалектику незмінного та змінного в австро-німецькому фортепіанному квартеті віденського класицизму й романтизму, установити типологічні властивості фортепіанного квартету класичного стилю і виокремити інваріантні особливості романтичного фортепіанного квартету.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, що вперше в українському музикознавстві:

- фортепіанний квартет охарактеризований як жанрова система, що утворюється з композиційно й ансамблево взаємозалежних складових;
- на цьому підґрунті розкриті жанрово-інваріантні властивості фортепіанного квартету;
- виявлені класичний і романтичний різновиди цього жанрового інваріанта;
- послідовно простежені шляхи розвитку фортепіанного квартету відповідно до історичних та індивідуальних композиторських стилів.

Дисертаційне дослідження Д. Кутлуєвої має велике теоретичне і практичне значення. Сформульовані положення можуть бути використані у подальших наукових розвідках, присвячених питанням ансамблевого письма, типології й еволюції ансамблевих жанрів, ансамблевого виконавства. Матеріали дисертації можуть бути використані в курсах «Історія зарубіжної музики», «Методика викладання камерного ансамблю», «Аналіз музичних творів» для студентів оркестрових, фортепіанних, музикознавчих факультетів мистецьких закладів вищої освіти України, а також у класах камерного ансамблю, педагогічної практики, для формування академічного та концертного репертуару камерно-інструментальних колективів.

За темою дисертації опубліковано чотири статті у фахових виданнях, рекомендованих МОН України, одна стаття в зарубіжному науковому журналі «The European Journal of Arts. Premier Publishing s.r.o.» (Відень, Австрія), одна стаття в українському нефарховому виданні. Результати дослідження пройшли апробацію на десяти наукових конференціях.

Дисертаційне дослідження має логічну і чітку («класичну») структуру. У першому теоретично-методологічному розділі обґрунтовується обраний науковий підхід з презентацією існуючих у вітчизняному і зарубіжному просторі точок зору на специфіку, походження і еволюцію жанру фортепіанного квартету. У діалозі з іншими науковцями, послідовно і

доказово доводиться авторська наукова позиція. Професійний детальний аналіз, представлений у двох наступних розділах, об'єктивує і конкретизує теоретичні положення першого розділу, розкриває Д. Кутлуєву не тільки як вдумливого науковця, а й як чуйного виконавця. В аналітичних розвідках авторка не втрачає заявленої у першому розділі двовекторності дослідження фортепіанного квартету, постійно тримаючи у полі зору композиційний і виконавський аспекти. В аналізі окремих творів простежуються перехресні зв'язки з іншим творами: читач, не втрачаючи нитки оповідання, постійно знаходиться в широкому смисловому полі досліджуваної теми.

Звертає на себе увагу список використаних джерел, котрий складається з 178 позицій, із них 114 – іноземними мовами, що значно збагачує пізнавальну значущість дисертації і виводить її з обмеженого наукового простору у широкий контекст європейської музикознавчої думки.

У зв'язку зі змістом дисертації виникли питання, які покликані зацентрувати ті положення, які, на думку рецензента, становлять перспективу подальших досліджень:

1. Як композитори втілюють і як виконавці (зокрема піаністи) реалізують притаманну жанру фортепіанного квартету багатоджерельність походження – від струнного квартету та від сольного концерту? Чи є якісь відмінності у цьому втіленні у класичних і романтичних творах?
2. Чи доводилось Вам використовувати у практичній діяльності (виконавській, педагогічній) положення і результати Вашого дисертаційного дослідження?

Резюмуючи, зазначу, що дисертація Кутлуєвої Дар'ї Володимирівни «Шляхи розвитку фортепіанного квартету у творчості віденських класиків та австро-німецьких романтиків», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво, є оригінальним, актуальним, самостійним і науково обґрунтованим дослідженням, яке містить новизну, що відповідає

чинним вимогам пп. 6, 7, 8, 11 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Зміст дисертації, її результати, викладені у Висновках, кількість апробацій, теоретичне і практичне значення, дотримання академічної доброчесності дають підстави констатувати, що Кутлуєва Дар'я Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 02 Культура і мистецтво, за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Завідувач кафедри композиції та інструментування
Харківського національного університету мистецтв
імені І. П. Котляревського,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Ганна САВЧЕНКО